

Over een Ambachtsheerlijkheid met niet zulke heerlijke gevolgen

De tijden zijn in veel opzichten veranderd vergeleken met vroeger. Gelukkig maar, want stel je voor dat voor zo'n kleine 20.000 gulden een heel dorp te koop was. Dat je daarbij ook nog het recht had om belastingen te heffen van alle inwoners. Wat zou dat een vreemde situatie opleveren en protesten uitlokken. Er zouden tegenwoordig veel mensen zijn die wel zo'n dorpje zouden willen kopen. Maar, zoals gezegd, gelukkig gaat dat nu niet meer. Toch is het nog maar een paar honderd jaar geleden dat zoiets wel kon. In het jaar 1730, op 29 november werd het dorp Zuid-Scharwoude gekocht door Jacobus Mispelblom Beyer uit Rotterdam, voor de somma van 19.100 gulden.

Hoe was dat mogelijk?

Hoe kon het toch dat een heel dorp als Zuid-Scharwoude als een zogenaamde Ambachtsheerlijkheid zomaar aan de meest biedende particulier werd verkocht?

Ambachtsheerlijkheden dateren uit de Middeleeuwen. De Hollandse graven hadden van de Keizer stukken land in bezit gekregen. Wanneer een edelman zich op één of andere manier verdienstelijk had gemaakt dan kreeg hij van de Graaf een stuk land. Dit noemde men een Heerlijkheid, het gebied dus van een Heer. De Heer had veel rechten, bijvoorbeeld het recht om een schout te benoemen. Ook de inkomsten van de Heerlijkheid waren voor hem. Door allerlei omstandigheden, hoofdzakelijk door geldgebrek, namen de Staten van Holland en Westfriesland het beheer van deze bezittingen over en verkochten deze daarop weer aan particulieren.

De inkomsten bestonden uit een belastingvorm welke het tiendenstelsel werd genoemd. Dit hield in dat een tiende deel van de geoogste gewassen moesten worden afgestaan aan de Heer. Het daarbij gevolgde systeem was aldus. Na het binnenhalen van de oogst werden er elf partijen samengesteld. Loting moest aanwijzen welk deel ten goed kwam aan de eigenaar van de Heerlijkheid.

Sinds 1580 hadden de Staten van Holland en Westfriesland regelmatig uitverkoop

gehouden in het omvangrijke bezit van heerlijkheden. Zo verkochten zij in 1722 de in hun bezit zijnde tienden in Kennemerland en Westfriesland. In december 1721 werd een resolutie aangenomen die regelde dat in de jaren daarna diverse heerlijkheden werden verkocht. Zo vond tussen 1722 en 1740 de verkoop plaats van zeventien heerlijkheden in West-Friesland, waarvan de meeste aan de westkant. Winkel, Oude- en Nieuwe Niedorp, Oudorp, Oterleek en Broek op Langedijk werden eigendom van de regenten, zodat zij daarmee een beetje eigen

Een portret van Jacobus Mispelblom Beyer (1696-1757),
1e heer Van Zuid-Scharwoude.
(foto Iconografisch Bureau te Den Haag)

baas in huis werden. Anders verging het Sint-Pancras waar Abraham Quevellerius voor f 9000,- eigenaar werd. Noord-Scharwoude bracht meer op; namelijk f 20.500,-. Dit bedrag werd betaald door Willem van Vlaardingewout.

In het geval van Zuid-Scharwoude was het dus Jacobus Mispelblom Beyer die op 35-jarige leeftijd Heer van Zuid-Scharwoude werd.

Even iets over de familie Mispelblom Beyer

De oudst bekende stamvader van de familie is Hendrik Mispelblom. Hij werd in 1553 geboren te Bingelrade in Duitsland. Later was hij schoolmeester te Goes.

Zoon Jan Mispelblom, geboren in 1594 te Goes, was van die stad stadsschoolmeester en volgde kennelijk zijn vader op. Jan had uiteindelijk vijf kinderen, waarvan drie zoons. De tweede zoon, Antony geboren in 1621, was zowel chirurgijn als voorzanger en diaken te Goes.

Uit het tweede huwelijk van Antony kwamen twee zoons die beide dominee werden. De oudste van de twee, Hen-

ricus, geboren in 1663, vestigde zich als predikant te Waarde en Geertruidenberg. Henricus trouwde in 1692 met Maria van Eysden, dochter van Johannes van Eysden en Heiltje Cornelisdr Beyer. Uit hun huwelijk kwam, behalve drie jonggestorven kinderen, op 4 maart 1696 zoon Jacobus ter wereld.

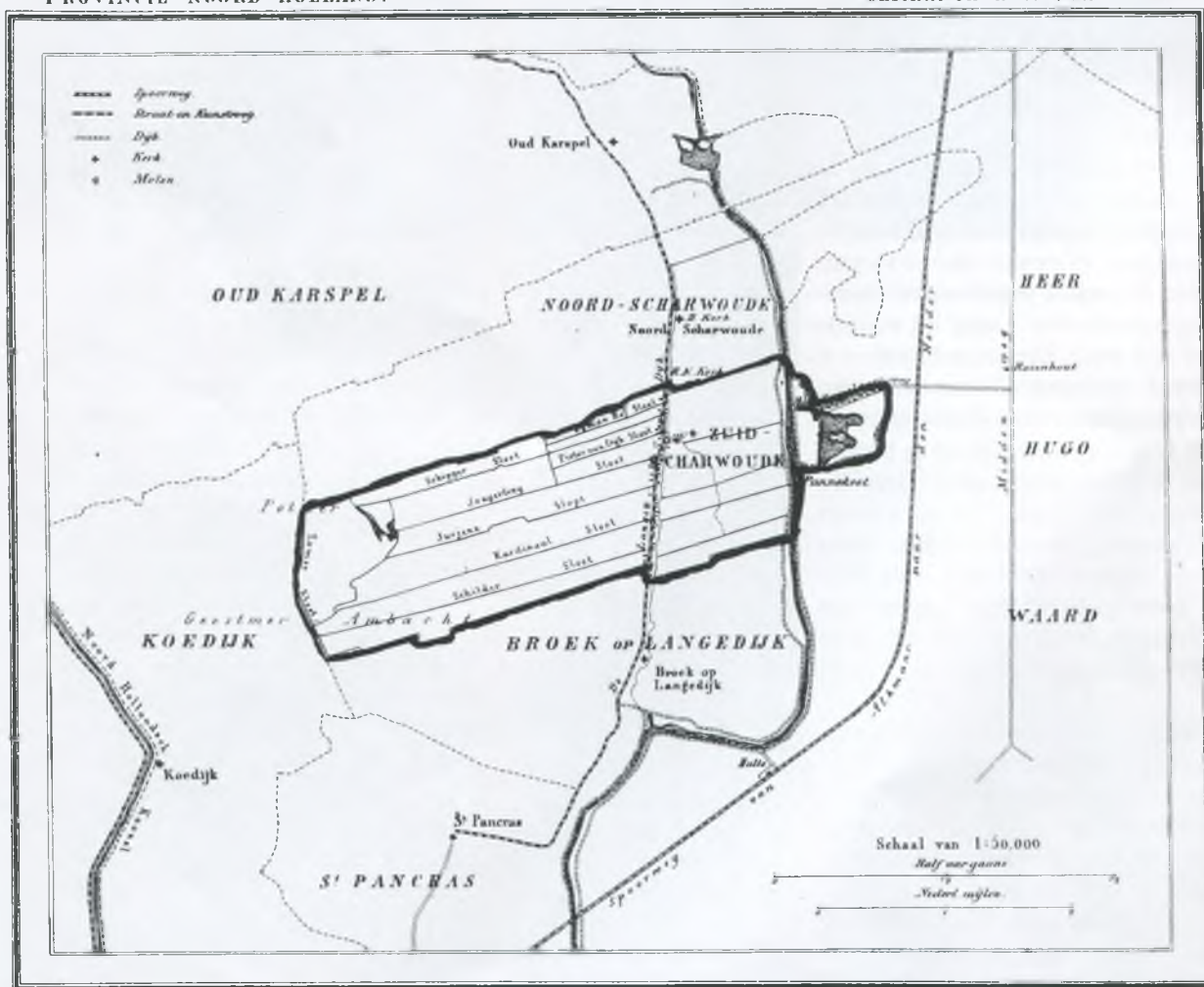
Jacobus Mispelblom, die de naam van zijn grootmoeder van moederszijde toevoegde, was bestuurlijk een druk baasje. Naast baljuw en schout, was hij ook schepen, vroedschap en later burgemeester van Schiedam. Tevens was hij nog lid van de Gecommitteerde Raden.

Hij trouwde op 1 december 1717 in Rotterdam met Johanna Grimes. Het echtpaar kreeg zes kinderen, waarvan er vier volwassen werden.

In 1730 kocht Jacobus dus de Heerlijkheid Zuid-Scharwoude en werd daarmee de eerste in een rij Mispelblom Beyers. De oudste zoon Hendrik David zou normaal gesproken zijn vader als heer opgevolgd hebben, maar koos voor een carrière bij de cavalerie en bracht het uit-

PROVINCIE NOORD-HOLLAND.

GEMEENTE ZUID-SCHARWOUDE.

1865

Uitgave van Hugo Susingar te Leeuwarden.

De oppervlakte van het dorp Zuid-Scharwoude naar een kaart uit 1865. Het dorp ligt tussen Broek (beneden) en Noord-Scharwoude. Rechts is nog duidelijk de Zuidscharwouderpolder te zien.

Met de inhuldiging van de Ambachtsheer werd er behoorlijk gefeest

eindelijk tot kolonel. Vader Jacobus overleed in 1757 en zodoende volgde zijn tweede zoon Jan Jacob hem op als tweede heer van Zuid-Scharwoude.

Wat kocht Jacobus in 1730 voor zijn 19.100 gulden?

We gaan nu eerst weer even naar de aankoop van de Heerlijkheid. Hoe zag het dorp Zuid-Scharwoude er in 1730 precies uit? Helemaal nauwkeurig is dat moeilijk vast te stellen, maar wel zo ongeveer. Uit de aardrijkskundige beschrijving is bekend dat het ten zuiden grensde aan Broek op Langendijk, ten noorden aan Noord-Scharwoude en dat het 523 hectare groot was. Het had een bevolking van ongeveer 530 personen. Het gehele dorp had in 1736 een aantal van 135 huizen, zodat het ook wel hetzelfde zal zijn geweest ten tijde van de koop. Eigenlijk dus een vrij klein dorp.

De inhuldiging

Op 6 juli 1731 lieten Jacobus en zijn vrouw zich, naar oud gebruik, inhuldigen. Dit ging met vele feestelijkheden gepaard. Details hiervan zijn echter niet bekend. Toen Jacobus op 8 juni 1757 overleed, op de leeftijd van 61 jaar, verscheen zoals gezegd zijn tweede zoon Jan Jacob (1725-1810) op het toneel. Ook deze hield een inhuldigingsfeest, waarover wel het één en ander bekend is. Jacob Jan van Twuyver was in die tijd schout van Zuid-Scharwoude en deze zorgde in die functie ook voor de inning van de tienden. Deze inning had plaats op Vrouwendag (2 februari). Hij deed dus de administratie en uit deze oude lijsten blijkt dat zo'n kennismaking en inhuldiging een waar volksfeest moet zijn geweest. Samen met de bevolking werden er vier ankers wijn opgedronken, wat gelijk staat aan zo'n slordige 180 flessen. Daarnaast werden er nog tien vaten bier opgeslobberd. Al met al moet er behoorlijk zijn gedronken, gerekend naar zo'n kleine bevolkingsgroep.

De opvolging van de heren van Zuid-Scharwoude

Jan Jacob Mispelblom Beyer bereikte een hoge leeftijd. Hij overleed in 1810 op 85-jarige leeftijd. Hij is tweemaal getrouwd geweest. Zijn oudste kind was een zoon, die evenwel al op 20-jarig leeftijd overleed. Jan Jacob bleef dus drieënvijftig jaar heer van Zuid-Scharwoude. Bij zijn overlijden ging de titel over op een kleinzoon van zijn oudere broer. Deze Hendrik David (1795-1880) was geboren te Zutphen en azijnfabrikant te Dieren. Naast wethouder van Rheden was hij ook lid van de gemeenteraad van Zutphen. Volgens de officiële stamboom voerde Hendrik David niet de titel heer van Zuid-Scharwoude. De jongste zoon van Hendrik David, ook een Hendrik David, werd geboren in 1841 te Zutphen. Hij was lid van de gemeenteraad, wethouder van Zutphen en lid van Prov. Staten van Gelderland. Deze Hendrik David mocht ook weer de titel 'heer' voeren. Hij overleed in 1916 te Haarlem.

Uit het tweede huwelijk van Hendrik David met Jonkvrouwe Johanna Philippina Wilhelmina Coenen kwamen drie kinderen. De jongste hiervan, Hendricus Albertus Diedericus Mispelblom Beyer zou de laatste heer van Zuid-Scharwoude zijn. Hij werd op 23 april 1895 geboren te Zutphen en trouwde in 1922 met Annie Winifred Taylor, geboren te Dublin. De laatste jaren woonde deze heer in Warmond waar hij ook waarschijnlijk is overleden.

Was een Ambachtsheer een uitbouter?

In de praktijk was het een vrij lastige zaak om elk jaar een tiende gedeelte van de gewassen te vorderen. Daarom werd er een overeenkomst gesloten tussen de landgebruikers en degene die de tienden moest innen. Er werd een geldbedrag afgesproken, wat overeen kwam met het tiende gedeelte van de gewassen. Dit vereenvoudigde de zaak sterk. Nog gemakkelijker zou het worden wanneer het dorp Zuid-Scharwoude werd aangeslagen voor een

bepaald bedrag. Door bemiddeling van de Staten van Holland en West-Friesland kwam deze overeenkomst tot stand. Er werd bepaald dat Zuid-Scharwoude jaarlijks de somma van f 535,88 moest betalen aan de Ambachtsheer, die dus iets meer dan drie procent ontving. We kunnen hem dus moeilijk een uitbouter noemen als we ook nog in aanmerking nemen dat er vaak schenkingen door hem werden gedaan.

Een mooie en nog steeds zichtbare schenking is de fraaie eiken Herenbank welke prijkt in de Koogerkerk. De toenmalige Heer Hendrik David Mispelblom Beyer schonk deze bank in 1915.

Een andere mooi gebaar was de muziektent. In elk dorp van enige betekenis ontstond aan het eind van de 19e eeuw wel een muziekvereniging. In Zuid-Scharwoude was dat in 1894 Kunst na Arbeid. De vereniging gaf per jaar meerdere malen een concert, welke ook vaak in de openlucht werd gehouden en over het algemeen druk bezocht werden. Er was immers nog geen radio of televisie voor verstrooiing. Een muziektent was dan een mooi bezit. Ook in de Koog verrees in 1920 zo'n tent, maar wel met een, voor die tijd flinke bijdrage van f 150,- van de Ambachtsheer. Overigens is later de tent op een andere plek neergezet, achter de school (nu zuidzijde Esdoornlaan).

We kunnen dus het bezit van een Ambachtsheerlijkheid veel meer zien als een statussymbool.

Nalatigheid?

De gemeente Zuid-Scharwoude, die toen nog zelfstandig was, heeft in het jaar 1907 nooit gebruik gemaakt van een wet die in dat jaar in het leven was geroepen. Deze wet was bedoeld om de tiendenrechten af te kopen. Voor een bedrag van 20 maal de jaarlijkse bijdrage van f 535,88 waren de rechten afgekocht geweest. We praten dus over totaal f10717,60. Men ging evenwel door met de jaarlijkse betalingen, of door een misverstand, of door nalatigheid. Nader onderzoek moet nog uitwijzen wat de rechte oorzaak is geweest.

Een erfenis

Toen in 1941, op de eerste augustus, de vier Langedijker dorpen werden samengevoegd tot de gemeente Langedijk, hadden ze dus niet zo'n prettige erfenis. De betalingen zijn nog een flink aantal jaren doorgegaan, tot in de jaren '70. Raadsleden van de Langedijker gemeenteraad protesteerden herhaaldelijk tegen deze begrotingspost. Na bemiddeling van de Nederlandse Gemeenten en nog wat rechtskundige schermutselingen is deze zaak nu definitief aan kant. Men had, door de afkoopsom in 1907 direct te betalen, zich een bedrag van ruim f23000,- kunnen besparen. Maar om met een bekend spreekwoord te besluiten: Gedane zaken nemen geen keer. De andere kant van de zaak is, dat als de afkoop in 1907 zou zijn gebeurd de Koogerkerk nu misschien niet zo'n mooie Herenbank zou hebben.

Een foto van de Herenbank in de Koogerkerk welke in 1915 werd geschonken door Hendrik David Mispelblom Beyer

Het familiewapen van Mispelblom Beyer op het ruggeshot van de Herenbank. Het wapen bestaat uit een rode leeuw op een gouden schild. In de poten houdt de leeuw een zilveren zwaard.

Als helmteken is een zwart uitkomende man met zwarte hoed te zien met in beide handen een verticaal zilveren zwaard. De dekkleden zijn van goud en rood.

Bronnen:

- *Langedijk Dr D.: De geschiedenis van de Langedijk*
- *West-Frieslands Oud en Nieuw* nr 26 (1959); pagina 113-118.
- *Nederlands Patriciaat*, 61e jaargang 1975, bladzijde 182-225; met dank aan mevrouw Verburg-van Blommestein te Voorburg.